

טיפוס קל. ברחתי מהתורנות, אמרתי לי מפקד שאני הולכת ולמחרת הלשין עלי השג. והלבישו לי חמישה ימים.

"היה נהדר" היא ממשיכה בטבעיות. "יצאתי משם כמו תינוק ורוד שרק נולד". בבית-הכלא עסקו החיילות בפרימת חצאיות. לדבריה, התיחסה למאסר בהומור, כדרכה תמיד: "היו בנות שאמרו לי, אם ניפגש באזרחות, אל תספרי מאיפה את מכירה אותי. אבל אצלנו בבית, אמא דווקא התגאתה בזה. זאת היתה התקופה הכי טובה שלי בצבא — נכנסים, מפשיטים אותך, אין גרביים, אין שעון, אין עגילים, תכשיטים הם חלק בלתי נפרד ממיכל בכל מצב ובכל שעה. אין תחושה של זהות וזמן. מאבדים כל ציביון אישי. זה די מדכא לפעמים. הרגעים הראשונים קשים. 12 בנות בחדר. דלי שתן לכולן. סדינים — אין. אבל אני בנוייה כך, שכשאני נכנסת למצבילחץ אני מוצאת תמיד מוצא של הומור". כשהיתה מיכל בשווייץ עשתה תאונה במכוניתה ופתחה את המצח. היום רק צלקת קטנה מעידה על התאונה הר מחרידה. אך מיכל מספרת שהיא היתה היחידה שלא התרגשה מהדבר: "החבר שלי איבד את העשתונות. אני פחדתי רק שאתעורר. תמיד זה היה הפחד הגדול בי יותר שלי. למחרת הלכתי לכנסיה והתפ-

מזות

מזות אמונות

תיקון הקדוש

בהתחלה היה קשה למיכל להתרגל לעבודה עם תמונות ופסלים של קדושים נוצריים. את הפסלים שעליהם היתה עובדת, היתה מכנה

ללתי לאלוהים, לא חשוב של מי, על שגשארתי בהיים.

בגיל עשרים מצאה מיכל את עצמה לומדת את תורת הסיפרות הכללית באוניברסיטת תל-אביב. היא מגלה, כי אילו היתה לומדת "סיפרות כללית לשמה" ולא את "תורת הסיפרות הכללית", יתכן ש" היתה מוצאת לה עיסוק בשטח זה. אך הלימודים לא השביעו את רצונה והיא עזבה אחרי שלוש שנים מבלי לקבל את התואר. עם סיום הלימודים כמעט התחילה ללמוד תכשיטנות. המאורע ששינה את חייה היה פגישתה, כמה שנים קודם לכן, עם בת למישפחת רוטשילד שבאותה תקופה הציגה לה מילגה כדי ללמוד רסטורציה ב" חו"ל. עד אותו הזמן עבדה מיכל כמוכרת עורך-דין, עוזרת-בית, דיסק-גירל במועדון סמי ובנו בתל-אביב, ובמיקוד אוכלוסית. "הייתי צריכה להחליט מהר", צוחקת מיכל. "זה היה סיכון גדול. לא ידעתי אם אוהב את מה שאלמד ומצד השני היתה לי כאן אפשרות לגור כמה שנים באירופה ואת זה לא הייתי מוכנה להר- מיץ, אז נסעתי".

מיכל התאהבה במיקצוע הרסטורציה. שש וחצי שנים בחו"ל שינו גם את השקפת העולם שלה. בציריך, שם למדה שלוש וחצי שנים במכון השווייצרי לחקר האמנות, התחילה לעבוד מהיום הראשון ב" אופן מעשי על אורגינאלים. תיקנה בעצי מה או חברת חברי הקורס מיובחות של כנסיות ופסלים ותמונות של גדולי האמנים. לפתע אחרי 21 שנה, מצאה את עצמה יושבת ליד המיקרוסקופ שבועות שלמים ומתקנת דמויות של ישו ומרים. אז חל בה שינוי תרבותי. "הנושא הנוצרי לא היה דו לי. מגיל 12 נסעתי הרבה בחברת הורי לשליחויות לחו"ל, אבל המעבר בין התרבויות כשמש חיים את זה הוא עצום".

חשוב להשתנות

היא עברה למציאות תרבותית חדשה שלא היתה רגילה לה. במציאות זו חלק ניכר מהאמונות קשור בלתי נפרד לדת הנוצרית: "כשנכנסים לבית כנסת בארץ, אין בו כלום חוץ מספרים, ספסלים וארון הקודש, אבל כשנכנסים ל" כנסיה הכי אומללה, יש פסלים וציורי קיר ומיובחות. זה פולחן שלם. תרבות שלמה. לא צריך לשכוח שבמשך דורות העסיקה הכנסיה מאות אנשים. אנוחנו באים מהמסורת של לא תעשה לך פסל ומסכה וכביכול יש לנו רגש של עליונות על עובדי האלילים. והנה, במשך שלוש שנים הייתי צריכה לעבוד על האלילים האלה. בהתחלה זה היה די מוזר. היינו יושבים בהתייעצות עם המורה ומחליטים במה ה-

יצירה חולה ואיך צריך לתקן אותה. ואז היינו מחלקים בינינו את העבודה כשכל אחד מדווח מה עשה. פיתאום מופיע איזה פסל של מדונה וכל הסטודנטים, חוץ ממני, מתפלאים ומתמוגגים ואני שואלת: מה כל-כך יפה, זו בסך הכל בובה! הם ה' נוצרים גדלים על זה. היתה להם התייחסות אמוציונאלית לפסלים האלה. אצלי זה לקח זמן, ועד שסיגלתי לי את הלימוד וההערכה הזאתי הרבה".

במיסגרת הלימודים גרה מיכל בכפרים גידחים באירופה. אצל מישפחות ובפנסיות גים זטנים ונידחים. תמיד ראתה עצמה כתושבת המקום ולא כתיירת. היא נתנה למיקריות לשלוט במעשיה. אכלה במיסדות עממיות והתרועעה עם זקנים וצעירי רים מכל שכבות החברה. נוסף על הלימודים במכון למדה בקורס לרסטורציה של נייר, קורס להגנה על שכיות חמדה, שיחזור פסיפסים וגם עבדה אצל רפאים ידועי שם כדי לעמוד על הצד המיסחרי של הר מיקצוע.

ב-1978 חזרה מיכל לארץ בידועה כי לא תמצא שוק רחב לשאיפותיה. "לא רציתי לחזור", היא מודה, "אפשר להתפרנס מ" המיקצוע בכבוד בארץ, אבל לא ניתן לפתח אמציות עצמיות. היו אומרים לי: רפאל לא תמצאי בארץ". בשלב מסוים היא חשבה לנסוע לעבוד בניו-יורק. היא שינתה את דעתה בגלל ביקורו של סאדאת בארץ והשיחות על השלום. "בדמיוני כבר ראיתי את עצמי נוסעת למצרים ועובדת שם על הפירמידות, יושבת שם שעות, מנקה ומשפצת. הסיבה השנייה לחזרה ארצה היתה האנטישמיות בחו"ל. למיכל טענות רבות נגד ישראלים שאומרים כי אין אנטישמיות בחו"ל. לדבריה, מוכן הישראלי הממוצע לנסוע לחו"ל ולעבוד שם בכל עבודה בזויה רק כדי להגיד שהיה שם, וכשהם חוזרים ארצה הם ממשיכים להתנהג כישראלים ורוצים לחזור לרמת-חיים גבוהה... "למדתי שם דבר חשוב — שאפשר להתנהג בנימוס ובעדינות גם בארץ. וזה דבר שרוב הישראלים לא לומדים שם. החוכמה היא להשתנות, ולהביא את מה שלמדנו ארצה".

בשובה לארץ מצאה מיכל דירה ברמת-גן והיום היא משפצת אותה — כונה מדפים וארונות מהארגונים שהביאה איתה, כמו ידיה, ומקשטת את המקום ביצירות אמנות יקרות ופריטים משוקי הפישפשים באירופה. כדי להתאוורר היא נוסעת מדי פעם לאירופה כדי ללכת בקונגרסים לפסיכיאטריה או הנדסה. בארץ שמרה על קשר עם כל ידידיה. עדיין אין לה חבר קבוע ולהתחתן. "עוד לא בראש עד שאמצא את האדם המתאים". בקרוב תתחיל מיכל לעבוד סוק באופן פרטי במיקצועה וביתניים היא "פרפר חופשי. עושה את מה שאני רוצה, יוצאת עם מי שאני רוצה בלי תוכניות".

בבובות, בעוד חברה ללימודים מתמוגגים מהערצה ליצירות האמנות הנוצריות. במשך הזמן למדה להעריך ולהעריך את היצירות. בתמונה נראים פניו של הקדוש סאן פרנציסקו מאסיו.

מזכירה מיכל בעיניה ה' חולמניות, שטרה הקלוע בצמח, והחיוך המונהליו בוויזות פיה.

